

УДК 373.5.016:811.11'342](477.85)“1918/1940”

DOI: <https://doi.org/10.31861/gph2024.848.72-82>

**A MIXED METHOD APPROACH IN GRAMMAR TEACHING
(BUKOVYNA, THE FIRST HALF OF THE XX CENTURY)**

**МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ ЗА ЗМІШАНИМ МЕТОДОМ
(БУКОВИНА, ПЕРША ПОЛОВИНА ХХ СТ.)**

Ольга ГОМЕНЮК¹, Тетяна КОЛІСНИЧЕНКО²

¹ доктор філософії (педагогіка),
асистент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
o.gumenyuk@chnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-5110-4016>

² кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
t.kolisnychenko@chnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-5312-0522>

The unique aspect of studying other languages is not only the acquisition of basic information, but also the development of communicative competency abilities, which are practical skills required in everyday practice or communication with representatives of foreign-speaking societies. Our present research focuses on the development and implementation of a mixed method of learning for teaching grammatical material in English and German in Bukovyna schools during the first half of the twentieth century.

The purpose of our research is to compare the prerequisites for the development and formation of the methodology of teaching English and German grammatical competence in Bukovyna schools between 1932 and 1940, as well as to reveal the peculiarities of the formation of reproductive and receptive grammatical skills in the specified territory and within the defined time for further study of listening, reading, and speaking. Consequently, instructional tactics demonstrated the right selection and organization limits.

Особливість навчання іноземних мов полягає не лише в опануванні загальних знань, а й у формуванні навичок комунікативної компетенції, практичних навичок, необхідних у щоденній практиці або у взаємодії з представниками іншомовного суспільства. Анотована стаття сфокусована на аналізі розвитку і становлення методики навчання граматичного матеріалу англійської та німецької мов у школах Буковини в першій половині ХХ ст. на основі змішаного методу навчання.

Порівняння передумов розвитку і становлення методики навчання граматичної компетенції англійської та німецької мов у школах Буковини в період з 1932 р. по 1940 р., а також розкриття особливостей формування репродуктивних та рецептивних граматичних навичок на визначеній території і в окреслених часових межах визначають мету дослідження. Ключовим у навчанні граматики іноземної мови видається формування в учнів базових

Гоменюк О., Колісниченко Т. Методика навчання граматики за змішаним методом (Буковина, перша половина хх ст.). *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Германська філологія*. Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. Вип. 848. С. 72-82. DOI: <https://doi.org/10.31861/gph2024.848.72-82>.

The development of fundamental grammar abilities is seen as critical in teaching foreign language grammar, since it serves as a foundation of grammatical information.

The explanation of grammatical phenomena in German and English was given in the original language, supported by examples from the texts, and strengthened by the completion of exercises. The structure of the grammar appendices, which included extra exercises to reinforce grammatical constructions and the authors' personal explanations of the textbooks in addition to rules and tables, also made a difference in the way the grammatical material of the languages mentioned was taught. The most recent strategy in textbooks at the time was to promote communicating with native speakers (for example, via correspondence), which improved grammatical and lexical mastery of a foreign language.

It came to light that acquiring grammatical content using a mixed technique was an approach for producing grammatically and lexically correct spoken speech. Practical application (speaking) demonstrates comprehension of the fundamental principles of grammar and their proper application. Authentic literary reading was essential for developing grammatical knowledge. Translation exercises examined different languages' grammatical structures, with the goal of improving the capacity to use them in context and accurately acquire them when speaking.

Key words: *grammatical content, mixed approach, curriculum, teaching method, foreign languages.*

граматичних навичок як важливого компоненту для подальшого навчання аудіювання, читання та говоріння. Тому питанню коректного підбору та послідовності викладання граматичного матеріалу приділялась значна увага в тогочасних навчальних програмах.

Пояснення граматичних явищ німецької та англійської мов відбувалося рідною мовою, супроводжувалося прикладами з текстів і закріплювалось виконанням вправ. Відмінність навчання граматичного матеріалу зазначених мов полягала і в структурі граматичних додатків, до яких входили не тільки правила і таблиці, а й додаткові вправи на закріплення граматичних конструкцій та особисті пояснення авторів підручників. Новітнім підходом у тогочасних підручниках були рекомендації спілкуватись з носіями мови (наприклад, листування), що позитивно впливало на опанування іноземною мовою як на граматичному, так і лексичному рівнях.

Встановлено, що навчання граматичного матеріалу за змішаним методом виступало одним із засобів формування граматично-правильного та лексично-коректного усного мовлення. Практичне застосування (говоріння) закріплювало розуміння базових правил граматики та концентрувалось на їх коректному застосуванні. Важливу роль у навчанні граматичного матеріалу відіграло читання автентичної літератури. Вправи на переклад містили завдання на порівняння граматичних структур різних мов та зосереджувались на формуванні вміння використати їх в контексті та здатності їх коректного підбору в мовленні.

Ключові слова: *граматичний матеріал, змішаний метод, навчальна програма, методика навчання, іноземні мови.*

I. ВСТУП

Методика навчання іноземних мов не знаходиться у стані анабіозу, історичний та педагогічний досвід у цій сфері закладає підґрунтя для константної еволюції підходів у методиці викладання, їх вдосконалення, ретельного вибору інструментів для навчання та їх корелювання із сучасністю. Аналіз тенденцій у методиці у минулому, вивчення розвитку методики навчання іноземних мов фасилітує імплементацію кращих практик у сучасній освітній площині.

Особливість навчання іноземних мов полягає не лише в опануванні загальних знань, а й у формуванні навичок комунікативної компетенції, практичних навичок, необхідних у щоденній практиці та/або у взаємодії з представниками іншомовного суспільства.

Розвиток освіти Буковини, її законодавчі основи, аналіз освітнього рівня населення Буковини, роль методики навчання іноземних мов були і залишаються предметом дослідження як українських, так і зарубіжних науковців: початкова та середня освіта (*Веліка, 2013; Грігоровіца, 1993; Кобилянська, 1998; Петрюк, 1998*); математична освіта і наука Буковини та Північної Бессарабії (*Житарюк, 2008*), художня освіта на Буковині (*Хілько, 2007*), музична освіта та виховання на Буковині (*Постевка, 2015*), тенденції розвитку методики навчання іноземних мов (*Гоменюк, 2020; Лабінська, 2013; Тумак, 2018*), прямий метод навчання (*Годованець, 2014; Berlitz, 1897; Stieglitz, 1955*), граматико-перекладний метод (*Лабінська, 2011; Meidinger, 1792; Ollendorff, 1855*), змішаного методу навчання (*Лабінська, 2014; Hagboldt, 1935*).

Проте широкий спектр існуючих досліджень розвитку освіти на Буковині у період 1932–1940 рр., який характеризується низкою політичних, адміністративних та освітніх реформ, все ж залишає прогалину у дослідженні становлення та еволюції методики навчання граматичного матеріалу англійської та німецької мов на Буковині, що і визначає мету нашого дослідження. Тож предметом вважаємо підходи до формування граматичної компетентності іноземної мови на основі змішаного методу навчання, а об'єктом дослідження – процес еволюції навчання граматичної компетентності іноземної мови на основі змішаного методу навчання.

Досягнення мети можливе через реалізацію таких завдань: 1) аналіз наповнюваності навчальних програм у школах Буковини у 1932–1940 н.р. з іноземної мови; 2) розгляд наповнюваності підручників з іноземних мов; 3) встановлення позитивних особливостей змішаного методу.

Виконання завдань здійснюємо наступними етапами.

Перший етап наших пошуків зосереджено на зборі матеріалу навчальних шкільних програм на Буковині у 1932–1940 н.р. з іноземної мови. Матеріалом дослідження слугували програми та навчальні плани різних типів шкіл Буковини, зокрема навчальні програми для чоловічих, жіночих шкіл і ліцеїв, державних ліцеїв та торговельних шкіл.

На другому етапі нами проаналізовано наповнюваність виокремлених навчальних програм з метою визначення ролі змішаного методу у навчанні граматичного матеріалу в гімназіях та ліцеях Буковини у розрізі років.

Хронологічний підхід у рамках конкретно наукового методичного апарату уможливив вивчення освітніх документів, навчальних програм і підручників з німецької та англійської мов досліджуваного періоду. *Аналіз підходів* сприяв вивченню та узагальненню позитивного досвіду роботи вчителів за тогочасними програмами. *Історико-генетичний підхід* дав змогу проаналізувати хронологію розвитку змішаного методу навчання англійської та німецької мов у школах Буковини.

У нашій роботі дотримуємось думки Б. Лабінської, що змішаний метод навчання – це поєднання “прямого та перекладних методів навчання, тобто симбіоз усного мовлення з урахуванням фонетичних правил з навчанням граматики та перекладу” (*Лабінська, 2014*). За словами Б. Лабінської (2014), основоположними засадами змішаного методу виступають: 1) інтеграція в навчання різних видів мовленнєвої діяльності; 2) застосування граматики як одного із засобів опанування мовою; 3) рідна мова виступає засобом семантизації, а не контролю та поєднання інтуїції з усвідомленням (*Лабінська, 2013, с. 186*).

II. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Тогочасні реформи на Буковині (політичні, економічні, територіальні зміни, румунізація) форсували систематичний перегляд вимог до шкільної освіти та пошук ефективних методів навчання іноземних мов. Автори проєкту шкільної реформи “Proiect Pentru o Reformă Școlară” дотримувались думки щодо превалювання селективності у процесі

навчання та розподілу учнів зважаючи на їх інтелектуальні здібності, які, в подальшому, необхідно розвивати у правильному напрямку (див. *Hanon, 1929, с. 3*).

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ 1932–1933 н. р.

Як зазначалось в програмі “Programa minimală pentru școalele secundare”, кінцева мета навчання німецької мови полягала у забезпеченні мовного рівня достатнього для висловлювання нескладними, але змістовними реченнями та розуміння прочитаного автентичного тексту, навіть зі словником (*Ministerul Instrucțiunii, al cultelor și artelor, 1933, с. 54*).

У V класі першочерговим вбачалось ознайомлення з закономірностями морфологічної та синтаксичної системи німецької мови. Викладення граматичного матеріалу відбувалось за алгоритмом: іменник → прикметник → займенник → допоміжні дієслова → числівник → прийменники та сполучники → типи речень. На кожному уроці рекомендувалось пояснення нової граматичної теми або повторення раніше вивчених правил.

У VI класі відбувався перехід від повторення до поглиблення здобутих граматичних знань з німецької мови за попередній рік, залучаючи читання творів різножанрової літератури (*Ministerul Instrucțiunii, al cultelor și artelor, 1933, с. 54*) з метою виокремлення у творах знайомих граматичних конструкцій.

В усіх навчальних планах підкреслювалась значимість граматики як міцної основи для висловлення думок, формування мовленнєво-когнітивного рівня, не зменшуючи значимості орфографічних і пунктуаційних умінь та навичок.

Навчання граматичного матеріалу у навчальних планах розбивалося на блоки з подальшим контролем засвоєння, поглиблення та систематизації граматичного мінімуму (*Programa minimală, 1933, с. 39*), як наприклад, через завдання скласти речення з поданих слів, заповнити пропуски, визначити правильний час дієслова тощо. Зазначалось також, що обговорення та пояснення граматичного матеріалу підкріплювалось поясненнями рідною мовою.

Отже, змішаний метод навчання граматики німецької мови у навчальних планах 1932 р. поєднував навчання усного мовлення та перекладу (*Ministerul Instrucțiunii, al cultelor și artelor, 1933, с. 54*).

Щодо навчання граматичного матеріалу англійської мови, то у V класі викладання матеріалу співпадає з німецькою мовою, тобто викладались основи морфології та синтаксису. Особливе місце у викладанні англійської мови у V класах відводилось вживанню допоміжних дієслів, як наприклад: *do* та *do not*, *did* та *did not* в питальних і заперечних реченнях. Акцентувалась увага і на застосуванні тривалих часів, кореляції активного і пасивного стану, вживанні прийменників (простих, складних).

У VI класі розглядали види речень, головні та другорядні члени речення, минулий та майбутній часи, займенники та їх відмінювання, числівники, відмінювання неправильних дієслів, прислівники та дієприслівники, прийменники (фразові) (*Ministerul Instrucțiunii, al cultelor și artelor, 1933, с. 62–67*).

Відповідно до тогочасних рекомендацій основа навчання англійської мови полягала в коректному застосуванні граматичних форм. Роль вчителя полягала у поступовому поясненні граматичних правил та норм, контролі виконання вправ на активізацію граматичних умінь, проте, виправлення помилок, як на письмі, так і в усному мовленні, цілком було пріоритетом учня (*Ministerul Instrucțiunii, al cultelor și artelor, 1933, с. 64*).

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ 1933–1934 н. р.

Програми 1933–1934 н. р. концентрувались на поглибленні знань з синтаксису у V класах (*Programa minimală, 1933, c. 40*). Зазначалося, що навчання та закріплення граматики відбувається на основі застосування засвоєних граматичних конструкцій у процесі виконання усних і письмових завдань.

У VI класах систематизація та інтенсифікація знань з морфології та синтаксису закріплювалась через визначення меж простих речень, формування складних речень з простих, коректне вживання складних речень у мовленні тощо. Для тренування та ліпшого запам'ятовування граматичних структур виконували вправи на розвиток розмовних навичок (*Programa minimală, 1933, c. 38–40*).

Тобто, практичний спосіб навчання граматики поступово виходив на перший план, що передбачало повторення та закріплення теоретичних знань та формування мовних та мовленнєвих умінь і навичок, для формування в подальшому комунікативних навичок.

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ 1934–1935 н. р.

Навчальні програми 1934–1935 н. р. характеризуються появою “активного” методу навчання, тобто максимальним намаганням залучити учнів до навчального процесу шляхом спілкування та дискусій.

Такий підхід передбачав дискусії іноземною мовою як між учнями, так і з викладачем з метою перевірки та закріплення пройденого лексичного матеріалу.

Відповідно до віднайдених програм (*Programa minimală, 1933, c. 38*), знання лексики не створювало підґрунтя для опанування мови, тому значна увага фокусувалась на викладанні граматики, яка, певним чином, заклала базу для вільного спілкування.

Навчальні програми з англійської мови для гімназій та ліцеїв Буковини на 1934–1935 н. р., починаючи з VI класів, сегментували граматичний матеріал поетапно: іменник, прикметник, неправильні дієслова; пряма і непряма мова; узгодження часів.

НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ 1935–1936 н. р.

У зв'язку із впровадженням восьмирічного навчання (1934 р.) навчальні плани з викладання іноземних мов зазнали лише у межах VI–VIII класів, а саме, програма VII класу дублювала програму VI класу, і, відповідно, програма VIII класу дублювала програму VII 1932–1933 н. р. (*Programele Analitice, 1934, c. 90–97*).

Вдосконалення навчального процесу відбувалося з урахуванням індивідуально-особистісного підходу до виховання дитини, зважаючи на зацікавлення кожного школяра, його/її здібності та нахили, формуючи, насамперед, особистість кожної дитини (*Гоменюк, 2020, c. 141*), а правильність вибору методів навчання граматики забезпечувала високий рівень когнітивної активності учнів, результативність навчальної діяльності, а також сприяла автоматизації граматичних навичок та сталості у їх поетапному формуванні.

Чергові зміни освітня площина зазнала у 1936 р., коли Міністерством освіти було введено обов'язкове складання “іспиту зрілості” після закінчення 7-го або 8-го класу середнього навчального закладу. Цей іспит являв собою комплекс з 10 предметів, у тому числі іноземної мови (*Velica, 2007, c. 26*).

Програма іспиту зрілості з німецької мови у 1936 р. містила такі граматичні завдання: пояснити утворення та будову слів, визначити порядок слів у реченні, визначити відмінки, провідміняти дієслова, прикметники та іменники, обґрунтувати вживання знаків пунктуації (*Programa examenelor, 1937, c. 25–26*).

У програмі “*Programa examenelor*” для складання “іспиту зрілості” з англійської мови передбачено комплекс завдань, серед яких виявлено вимоги до розуміння знаків транскрипції,

визначення основних граматичних правил, знання лексикології та коректне вживання ідіом (*Programa examenelor, 1937, c. 27*).

Аналіз навчальних планів за 1932–1936 н.р. демонструє інтенсифікацію ролі змішаного методу у навчанні іноземних мов у школах Буковини. Поява нового методу та підходів до навчання іноземних мов зумовлені запровадженням концепції індивідуального підходу до учнів, акцентуванням уваги на психотипі учня та розвитку його когнітивних здібностей з метою формування особистості дитини.

Зміни в навчальних планах та імплементація нових методик викладання іноземних мов зумовили внесення коректив і в навчальні підручники того часу. Тому наступний крок нашого дослідження спрямовано на розгляд деяких фрагментів з віднайдених підручників Буковини за 1935 р., які верифікують перехід навчальних програм з прямого методу навчання граматики на змішаний.

Укладачами тогочасних підручників рекомендувалося учням для високого рівня володіння іноземною мовою абсолютно досконало знати граматику. Граматичні правила пропонувалися румунською мовою для ліпшого розуміння та усвідомлення учнями, яким було складно оволодіти граматичними конструкціями абсолютно невідомої їм мови (*Griffiths-Belbin and Mateiu, 1935 a, c. 8*).

“MANUAL DE LIMBA GERMANĂ PENTRU CLASA V-A SECUNDARĂ DE BĂEȚI ȘI FETE ȘI PENTRU LICEELE COMERCIALE” (1935 p.)

Підручник з німецької мови Bondescu C. I. та Flavian E. “Manual de Limba Germană pentru Clasa V-a Secundară de Băeți și Fete și pentru Liceele Comerciale” (1935 p.), затверджений Міністерством освіти, використовувався в навчальному процесі в V класах шкіл та комерційних ліцеїв.

Як і більшість тогочасних підручників, аналізований підручник мав три розділи. Перший розділ містив граматичний довідник як іноземною, так і рідною мовою (румунською), а також завдання на закріплення та активізацію знань. Значимо, що тренувальні вправи на визначення відмінків або заповнення займали переважну більшість серед решти граматичних вправ.

Другий розділ підручника спрямовується на розвиток розмовних навичок з обов’язковим залучення пройдених граматичних конструкцій. У цій частині пропонувались тексти для читання та питання до них. На домашнє завдання чи самостійне опрацювання, для прикладу, пропонувалось відповісти на запитання, скласти власного листа за зразком, здійснити переклад з румунської на німецьку. Завдання щодо повторення пройденого матеріалу відбувалось німецькою мовою, в той час, як викладання та повторення граматичного матеріалу – румунською мовою, що засвідчує широке використання рідної (румунської) мови для пояснення граматичного матеріалу.

Третій розділ підручника (10 занять) включали оповідання братів Грімм “*Die Bremer Stadtmusikanten*” для читання, які супроводжувались поясненнями румунською мовою. Комплекс вправ, поданий після читання, закріплював та шліфував граматично-коректну мовленнєву майстерність (див. Рис. 1).

Отже, розглянутий підручник за наповненістю відповідав освітнім вимогам того часу, зважаючи як на рівень якості, так і на ефективність викладання іноземних мов, що мало пріоритетний напрямок у 1932–1936 роках.

“ENGLISH BOOK FOR THE SECOND YEAR” (1935 p.)

Для порівняння розглянемо наповненість підручника того ж року з англійської мови, а саме “English Book for the second year” (автори Griffiths-Belbin M. та Mateiu S. I.) для учнів VI класу ліцеїв і торговельних шкіл. У передмові автори радять учням розмовляти англійською мовою з друзями та однокласниками, а також вести листування з однолітками з Англії через сприяння відділу міжшкільної кореспонденції при Міністерстві освіти Румунії (Griffiths-Belbin M., Mateiu 1935 b, c. 3).

Як і підручник з німецької мови, розглянутий вище, цей підручник також був поділений на три частини. Перша частина з 50 уроків містила теми загальної спрямованості, як наприклад „Чайні традиції Англії”, „Розпорядок дня”, „Написання листів” тощо. Кожний урок переслідував подвійну мету – уведення/формування та активізацію/закріплення певних граматичних навичок. Граматичні патерни містили вправи на диференціацію часових форм, головного та другорядних речень, використання займенників, артиклів тощо (див. Рис. 1).

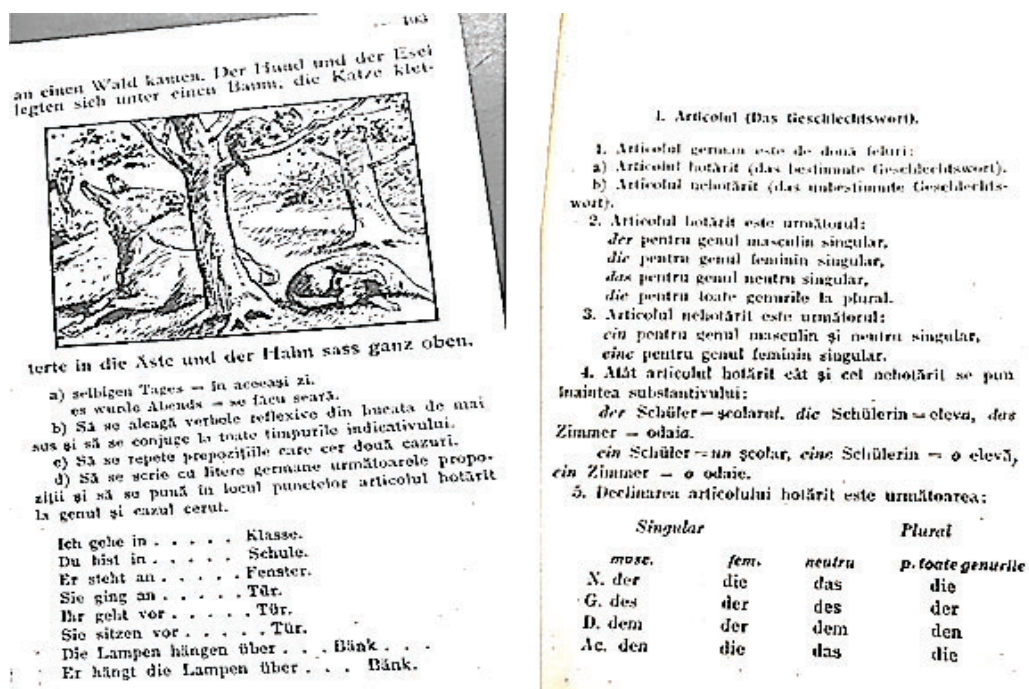

Рис. 1. Підручник “Manual de Limba Germană pentru Clasa V-a Secundară de Băieți și Fete și pentru Liceele Comerciale” (1935 p.)

Друга частина аналізованого підручника містила вірші англійських поетів W. Blake, K. Rosetti, L. Tennyson та ін.

Третя частина була граматично-спрямована та містила граматичні правила англійської мови. Для закріплення пройденого граматичного матеріалу наводились комплекс вправ із завданнями, як наприклад, вжити правильний час дієслів або заповнити пропуски у текстах. Примітним є підбір автентичного тексту до граматичної теми з поясненням правила вживання тих чи тих граматичних конструкцій та порівнянням їх з рідною мовою учнів (див. Рис. 3).

Новизною тогочасних підручників була наявність власних тлумачень авторами граматичних патернів та явищ. Також новітнім підходом у контексті підвищення рівня володіння іноземною мовою були рекомендації щодо спілкування через листування з носіями мови.

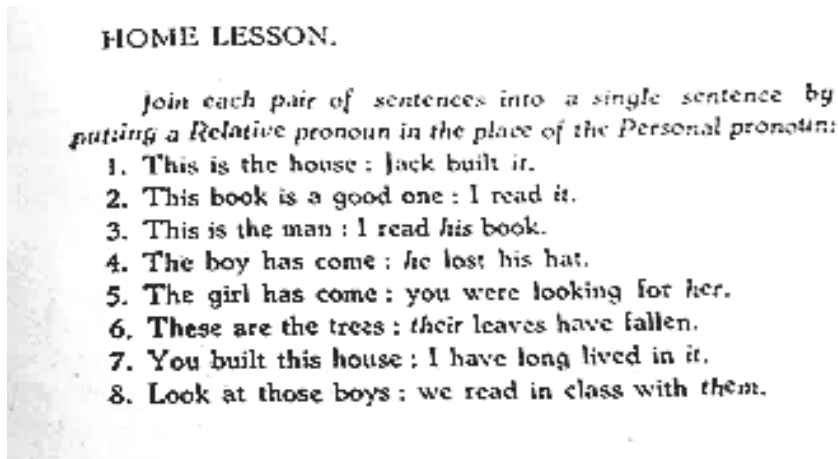

Рис. 2. Підручник (див. Griffiths-Belbin M., Mateiu, 1935 b)

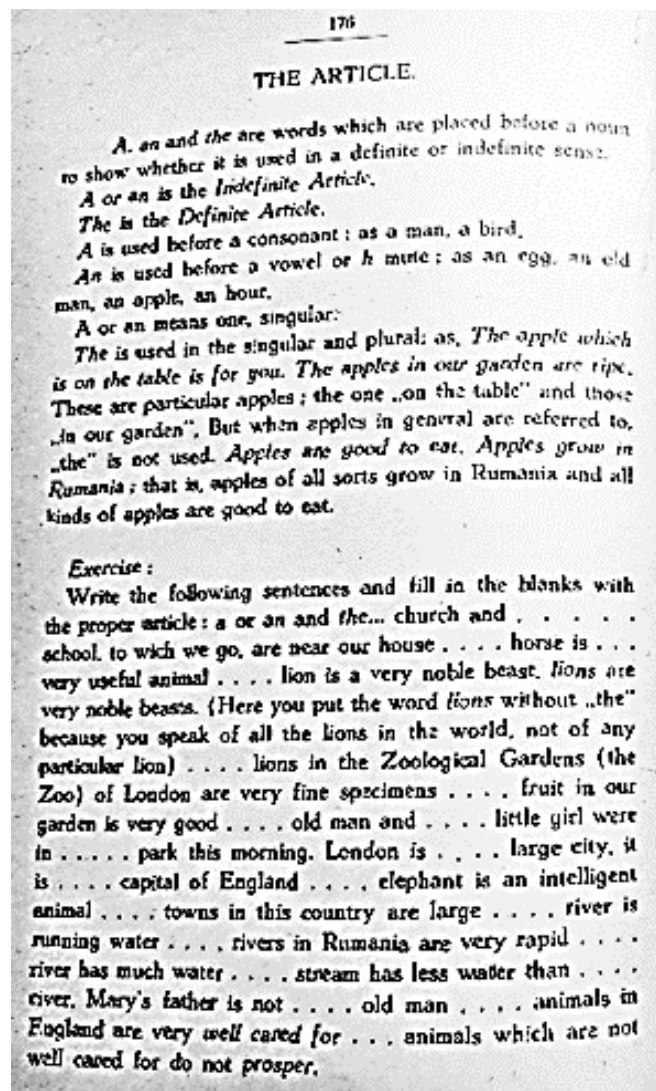

Рис. 3. Підручник (див. Griffiths-Belbin M., Mateiu, 1935 b)

Отже, поява такого методу навчання, як змішаний метод, сприяла не лише кращому засвоєнню граматичного матеріалу, вирізненню граматичних конструкцій у контексті та шліфуванню їх вживання, а й започаткуванню індивідуально-центрованого викладання, зважаючи на психотип учня. Тогочасні підручники максимально сприяли поясненню та закріпленню граматичного матеріалу, надавали орієнтувальну основу для активізації граматичних конструкцій в різноманітних ситуаціях шляхом читання автентичної літератури, а підстановчі вправи фасилітували створення граматичних автоматизмів у мовленні.

Таким чином, змішаний метод навчання іноземних мов у навчальному процесі виявив ряд переваг:

- перебудова освітньої траєкторії на індивідуально-особистісну, що зумовлювало розвиток індивідуальних особливостей кожного учня, на противагу схемі “як всі”;
- стимулювання розвитку самостійної роботи учнів;
- активізація когнітивного розвитку учнів та поглиблення знань з дисципліни;
- підвищення мотивації через читання автентичної літератури та рекомендація спілкування з носіями мови.

III. ВИСНОВКИ

Політичні, економічні та територіальні зрушення на Буковині у період 1932–1936 років не змінили факту необхідності опанування іноземними мовами, а, навпаки, підсилили його пріоритетність.

У результаті аналізу тогочасних шкільних програм з іноземних мов, ми дійшли висновку, що їх наповненість систематично адаптували під вимоги часу.

Віднайдені програми дозволили зафіксувати розширення ролі змішаного методу навчання щодо граматичного матеріалу. У наведених програмах простежується поступове вкраплення змішаного методу, з його поступовою експансією, оскільки, високий рівень володіння граматиною закладав підґрунтя як для граматично-коректного перекладу, коректного розуміння автентичної літератури, так і для глибокого опанування іноземної мови.

Виокремлення цього методу навчання має свої позитивно-марковані сторони, а саме: зосередження на граматично-правильному мовленні, залучення автентичної літератури та, головне – концентрація на індивідуальності учнів та їх особистих здібностей до вивчення мов.

Віднайдені підручники доводять відповідність освітнім вимогам того часу. Їх основне завдання вбачалось в закладенні граматичної бази в учнів для граматично-коректного спілкування для уникнення порушень у граматичних нормах та девіацій в процесі комунікації.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у дослідженні методики навчання лексичного матеріалу англійської та німецької мов середніх навчальних закладах Буковини в першій ХХ століття.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Годованець Н. І. Застосування прямого методу навчання іноземної мови. *Науковий вісник Ужгородського національного університету* : Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2014. Вип. 32. С. 57–59.
- Гоменюк О. Я. Розвиток методики навчання германських мов на Буковині (перша половина ХХ ст.) : дис. ... доктора філософії в галузі 01 Освіта/Педагогіка. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2020. 320 с. URL : http://tnpu.edu.ua/naukova-robota/documents-download/razovi_rady/dis_Homenjuk.pdf
- Кобилянська Л. І. Становлення і розвиток українських народних шкіл на Буковині (70-ті рр. ХVІІІ – початок ХХ ст.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Івано-Франківськ : Прикарпатський університет ім. В. Стефаніка, 1998. 220 с.
- Лабінська Б. І. Граматико-перекладний метод навчання іноземних мов у західній Україні (1867-1890 рр.). *Interconexiunea paradigelor didactice și metodologice în predarea limbilor străine:*

materiale Seminaruul "Interconexiunea paradigmelor didactice și metodologice în predarea limbilor străine". Chișinău : ULIM, 2011.

- Лабінська Б. І. Історичні нариси з методики навчання іноземних мов на західноукраїнських землях (перша половина XIX – перша половина XX ст.) : монографія. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2013. 384 с.
- Лабінська Б. І. Особливості методики використання змішаного методу в навчанні іншомовного говоріння на західноукраїнських землях (1918–1939 рр.). *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер. : Педагогічні та психологічні науки*, 2014. № 1. С. 73-85.
- Петрюк І. М. Становлення і розвиток загальної середньої освіти на Буковині (кінець XVIII – початок XX ст.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Чернівці, 1998. 169 с.
- Berlitz M. D. *Méthode Berlitz pour l'enseignement des langues modernes. Édition illustrée pour les enfants*, 1897.
- Bondescu C. I., Flavian E. Manual de Limba Germană pentru Clasa V-a Secundară de Băeți și Fete și pentru Liceele Comerciale. Ediția II-a. București : "Cultura Românească". 1935. 200 p.
- Griffiths-Belbin M., Mateiu S. I. English Book for the First Year. Ediția VII-a. București : Editura "Cartea Românească", 1935a. 190 p.
- Griffiths-Belbin M., Mateiu S. I. English Book for the Second Year. Ediția V-a. București : Editura "Cartea Românească", 1935b. 207 p.
- Hagboldt P. Language Learning. The University of Chicago Press. Chicago, Illinois, 1935. 136 p.
- Meidinger J. V. Practische Französische Grammatik, wodurch man diese Sprache auf eine ganz neue und sehr leichte Art in kurzer Zeit gründlich erlernen kann. Achte durchaus verbesserte, correcte und vermehrte Ausgabe. Frankfurt: self-published, 1792.
- Ollendorff H. G. Nouvelle Méthode pour apprendre à lire, à écrire, et à parler une langue en six mois, appliquée à l'allemand, Quatorzième édition. Paris: self-published, 1855.
- Programa examenelor de capacitate pentru recrutarea profesorilor de grad secundar. Publicată în Monitorul Oficial Nr. 15 partea I din 20 Ianuarie 1937. cu Decizia Ministerială Nr. 223.581 din 22 Decembrie 1936. București : Imprimeria Centrală, 1937. P. 25–27.
- Programa minimală de tranziție pentru școlile secundare (gimnazii și licee) pe anul școlar 1933–1934. București : Institutul de arte grafice "Bucovina", 1933. 139 p.
- Programa minimală pentru școlile secundare (gimnazii și licee) pe anul școlar 1932–1933. Ministerul Instrucțiunii, al cultelor și artelor. București : Imprimeria Centrală, 1933. 282 p.
- Programele Analitice pentru Învățământul secundar (gimnazii și licee de băieți și fete) publicate în Monitorul Oficial Nr. 191 partea I din 21 August 1934. București : Imprimeria Centrală, 1934. P. 83–89.
- Stieglitz G. J. The Berlitz Method. *The Modern Language Journal*, 1955, 39(6), 300–310. <https://doi.org/10.2307/319907>
- Velica I. Unterricht und Deutschunterricht in den Sekundärschulen Rumäniens in der Zeitspanne 1918–1945. *Neue Didaktik*. 2007. № 1. 40 S.

REFERENCES

- Berlitz M. D. (1897) *Méthode Berlitz pour l'enseignement des langues modernes. Édition illustrée pour les enfants* [in French].
- Bondescu C. I., Flavian E. Manual de Limba Germană pentru Clasa V-a Secundară de Băeți și Fete și pentru Liceele Comerciale. Ediția II-a. București : "Cultura Românească". 1935. 200 p.
- Griffiths-Belbin M., Mateiu S. I. (1935a). English Book for the First Year. Ediția VII-a. București : Editura "Cartea Românească", 190 [in English].
- Griffiths-Belbin M., Mateiu S. I. (1935b). English Book for the Second Year. Ediția V-a. București : Editura "Cartea Românească", 207 [in English].
- Hagboldt P. (1935). Language Learning. The University of Chicago Press. Chicago, Illinois, 136 [in English].
- Hodovanets N. I. (2014). Zastosuvannia priamoho metodu navchannia inozemnoi movy. [The application of the direct method in foreign language teaching]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho*

- natsionalnoho universytetu : Serii: Pedagogika. Sotsialna robota. Uzhhorod : Vydavnytstvo UzhNU «Hoverla». Vyp. 32. 57–59 [in Ukrainian].
- Homeniuk O. Ya. (2020). Rozvytok metodyky navchannia hermanskykh mov na Bukovyni (persha polovyna XX st.) [The Development of Germanic Languages Teaching Methods in Bukovina (the First Half of the XX Century)]. PhD thesis in Pedagogy. Ternopilskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni Volodymyra Hnatiuka, Ternopil, 320. http://tnpu.edu.ua/naukova-robota/docaments-download/razovi_rady/dis_Homenjuk.pdf [in Ukrainian].
- Kobylyanska L. I. (1998). Stanovlennya i rozvytok ukrayinskykh narodnykh shkyl na Bukovyni (70-ti rr. XVIII – pochatok XX st.) [Formation and development of the Ukrainian folk schools in Bukovina (70s of the XVIII – early XX century)]. Unpublished PhD dissertation, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine. 220 [in Ukrainian].
- Labinska B. I. (2011). Hramatyko-perekladnyi metod navchannia inozemnykh mov u zakhidnii Ukraini (1867-1890 rr.). [The grammar-translation method in foreign language teaching in Western Ukraine (1867-1890)]. Interconexiunea paradigmelor didactice și metodologice în predarea limbilor străine: materiale Seminarului "Interconexiunea paradigmelor didactice și metodologice în predarea limbilor străine". Chișinău : ULIM [in Ukrainian].
- Labinska B. I. (2013). Istorychni narysy z metodyky navchannia inozemnykh mov na zakhidnoukrainskykh zemliakh (persha polovyna XIX – persha polovyna XX st.) [Historical sketches on methods of teaching foreign languages in Western Ukraine (second half XIX – first half XX)]. Monohrafia. Kyiv : Vyd. tsentr KNLU, 384 [in Ukrainian].
- Labinska B. I. (2014). Osoblyvosti metodyky vykorystannia zmishanoho metodu v navchanni inshomovnoho hovorinnia na zakhidnoukrainskykh zemliakh (1918–1939 rr.). [Peculiarities of the mixed method in teaching foreign language speaking in Western Ukraine (1918–1939)]. Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Ser. : Pedahohichni ta psykholohichni nauky, № 1. 73-85 [in Ukrainian].
- Meidinger J. V. (1792). Practische Französische Grammatik, wodurch man diese Sprache auf eine ganz neue und sehr leichte Art in kurzer Zeit gründlich erlernen kann. Achte durchaus verbesserte, correcte und vermehrte Ausgabe. Frankfurt: self-published [in German].
- Ollendorff H. G. (1855). Nouvelle Méthode pour apprendre à lire, à écrire, et à parler une langue en six mois, appliquée à l'allemand, Quatorzième édition. Paris: self-published [in French].
- Petriuk I. M. (1998). Stanovlennya i rozvytok zahalnoyi serednioyi osvity na Bukovyni (kinec' XVIII – pochatok XX st.) [Formation and development of general secondary education in Bukovina (late XVIII – early twentieth century)]. Unpublished PhD dissertation, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine. 169 [in Ukrainian].
- Programa examenelor de capacitate pentru recrutarea profesorilor de grad secundar. Publicată în Monitorul Oficial Nr. 15 partea I din 20 Ianuarie 1937. (1937). cu Decizia Ministerială Nr. 223.581 din 22 Decembrie 1936. București : Imprimeria Centrală, 25–27 [in Romanian].
- Programa minimală de tranziție pentru școlile secundare (gimnazii și licee) pe anul școlar 1933–1934. (1933). București : Institutul de arte grafice “Bucovina”, 139 [in Romanian].
- Programa minimală pentru școlile secundare (gimnazii și licee) pe anul școlar 1932–1933. (1933). Ministerul Instrucțiunii, al cultelor și artelor. București : Imprimeria Centrală, 282 [in Romanian].
- Programele Analitice pentru Învățământul secundar (gimnazii și licee de băieți și fete) publicate în Monitorul Oficial Nr. 191 partea I din 21 August 1934. (1934). București : Imprimeria Centrală, 83–89 [in Romanian].
- Stieglitz G. J. (1955). The Berlitz Method. The Modern Language Journal, 39(6), 300–310. <https://doi.org/10.2307/319907>
- Velica I. (2007). Unterricht und Deutschunterricht in den Sekundärschulen Rumäniens in der Zeitspanne 1918–1945. Neue Didaktik, № 1, 40 [in German].